

Мостова А. Д.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародного маркетингу
Університету імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

Mostova Anastasiia
Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer of International Marketing Department,
Alfred Nobel University, Dnipro

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті розкрито основні стратегічні пріоритети системи забезпечення продовольчої безпеки окремих зарубіжних країн. Досліджено основні підходи до реалізації агропродовольчої політики провідних світових держав, які досягли високих результатів у сфері забезпечення продовольчої безпеки. Розглянуто правові основи та стратегічні принципи забезпечення продовольчої безпеки на прикладі країн із різними типами агропродовольчої політики стосовно торгівлі продовольством. У дослідженні систематизовано стратегічні напрями державного регулювання продовольчої безпеки зарубіжних країн (зокрема, США, Канади, Японії) відповідно до напрямів державної підтримки та розвитку аграрного сектору; державного регулювання ціноутворення на ринку; державної соціальної політики та соціальної підтримки населення; державного регулювання забезпечення якості продукції. Систематизовано основні механізми, методи та інструменти державного регулювання продовольчої безпеки на стратегічному рівні.

Ключові слова: стратегія продовольчої безпеки держави, державне регулювання, забезпечення продовольчої безпеки.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Світовий досвід не має єдиних підходів до державного регулювання у сфері забезпечення продовольчої безпеки. Стратегія продовольчої безпеки залежить від ресурсів та державних інтересів, які враховують поставлені стратегічні завдання. Підтримка вільної торгівлі продовольством здійснюється економічно розвинутими державами із суттєвими аграрними ресурсами, природними й економічними перевагами в аграрному виробництві [1; 2]. Державна політика у сфері забезпечення продовольчої безпеки таких держав ґрунтується на побудові системи вільної торгівлі і забезпечення конкурентоспроможності власної аграрної продукції. Як наслідок, така політика в умовах ринкової економіки сприятиме досягненню світової продовольчої безпеки за рахунок ефективного використання ресурсів, зростання доходів і зайнятості населення та стимулювання економічного розвитку. Інші країни визначають власні механізми державного регулювання у сфері забезпечення продовольчої безпеки, спрямовані на захист вітчизняного виробника, імпортоорієнтовану торгову політику для досягнення стійкого розвитку та продовольчої безпеки [3].

Таким чином, актуальним завданням є дослідження зарубіжного досвіду державного регулювання стратегічного забезпечення продовольчої безпеки. Рекомендації для України повинні враховувати специфіку її природних, економічних, зовнішньополітичних факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Проблемним питанням стратегічного забезпечення продовольчої безпеки світу та окремих регіонів і зарубіжних країн присвячено праці іноземних фахівців G. Rausser, D. Zilberman [4], A. Y. Prosekov, S. A. Ivanova [3], E. C. Stephens, A. D. Jones [5], D. Parsons, P. A. Loring, C. Whitely [8], J. D. Ford, J. P. Macdonald, C. Huet, S. Statham, A. MacRury [9]. Дослідженню стратегічних напрямів державного регулювання продовольчої безпеки США, Канади, Японії, присвячено роботи таких авто-

рів, як П. М. Скрипчук, А. Є. Хоменко [10], М. Гребенюк [6, с. 52–55], В. Панченко [2, с. 176–195], Я. С. Піцур, О. С. Сенишин [14], К. П. Голікова [15].

У розвинутих країнах проблема забезпечення продовольчої безпеки вирішується державою на загальнонаціональному рівні. В Україні у процесі реформування системи господарювання було реконструйовано державний механізм забезпечення населення продовольством, але єдиної концепції вирішення цього питання на стратегічному рівні поки що не сформовано [12, с. 319]. Тому потребує поглибленого дослідження та систематизації зарубіжного досвіду формування та реалізації стратегії продовольчої безпеки на державному рівні на прикладі деяких розвинутих країн світу з метою подальшого розроблення рекомендацій щодо стратегічного забезпечення продовольчої безпеки в Україні [13].

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду формування та реалізації стратегії продовольчої безпеки та розроблення пропозицій щодо вдосконалення державного регулювання стратегічного забезпечення продовольчої безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування механізму стратегічного державного регулювання агропродовольчої системи США започатковано з 1990-х рр. з комплексу заходів із фінансування державних програм у сфері продовольчої безпеки за рахунок бюджетних коштів, частка яких досягала до 4,5% держбюджету. Внутрішня державна політика була спрямована на стабілізацію внутрішнього продовольчого ринку за рахунок підтримки аграрного сектору. У 1997 р. Міністерство сільського господарства США вперше затвердило стратегічний план, головну мету діяльності у сфері забезпечення продовольчої безпеки та ключові стратегічні пріоритети [10].

Стратегія продовольчої безпеки США ґрунтується на потужній законодавчій базі. Державне регулювання продовольчої безпеки здійснюється відповідно до норм законів «Про продовольчу безпеку» (1985 р.), «Про поліпшення продовольчої безпеки» (1986 р.). Страте-

гічні принципи забезпечення продовольчої безпеки в США: забезпечення населення якісним продовольством, вихід на світові продовольчі ринки, розвиток аграрного виробництва [10; 11].

Підтримка розвитку аграрного сектора економіки США як інструмент забезпечення продовольчої безпеки є наслідком збалансованої фінансово-кредитної політики. Важливим напрямом державного регулювання є фінансування за рахунок державного бюджету цільових програм на загальнодержавному рівні. Основні цільові програми спрямовані на стабілізацію доходів фермерів та наукове забезпечення. У США на державному рівні діє понад 10 міжгалузевих цільових програм, пов'язаних з аграрним сектором та фермерами. Зокрема, сюди належать програми: консервації і виведення земель з обробітку, продовольчої допомоги населенню, маркетингу та інспекції, соціального розвитку сільських територій та інші. Розподіл бюджетних коштів на ці програми в обсязі 80% здійснює Міністерство сільського господарства США через товарно-кредитну корпорацію (ТКК), а решту розподіляють місцеві органи влади і управління [14].

Застосовується програма підтримки фермерів «Стабілізація доходів», що включає програми «Державна підтримка цін», «Страховання врожаю», «Сільськогосподарський кредит». Реформування програм підтримки фермерів у країні було спрямовано на стимулювання концентрації сільськогосподарського виробництва та відхід від сімейних ферм. Основою конкурентоспроможності аграрного сектору США як на внутрішньому, так і на зовнішніх продовольчих ринках є крупні ферми [10]. Крупні підприємства є стратегічними у підтриманні продовольчої безпеки держави, їм доступні майже всі існуючі форми державної підтримки в США.

Програма кредитування в рамках Закону «Про продовольчу допомогу» має на меті стимулювання країн-імпортерів на тривалі закупівлі американського продовольства. Застосовується з 1986 р. механізм державної компенсації фермерам за реалізацію продукції на експорт у вигляді експортної компенсаційної надбавки – компенсації різниці між ціною реалізації на світових ринках та заставною ставкою. Цей інструмент дозволяє за рахунок державних субсидій підтримувати беззбитковість фермерів та високи обсяги експорту продовольства незалежно від ринкової кон'юнктури. Це привело до того, що частка США у світовому експорті багатьох видів сільськогосподарської продукції становить від 40 до 60%.

Державна політика у сфері аграрного кредиту має головну мету підвищення ефективності кредитного ринку, посилення конкуренції між кредиторами, зниження вартості кредиту, поліпшення інформаційного забезпечення позичальників. Застосовується механізм державного фінансування придбання засобів виробництва для сільського господарства. У США встановлюються диференційовані ціни на дизельне паливо для фермерів [10].

Механізм фінансування цільових програм у сфері сільського господарства та продовольчої безпеки спрямований на регулювання за допомогою економічних інструментів виробництва і розподілу продовольства [15]. Застосування таких інструментів державного регулювання, як субсидії, ціни, кредити і дотації, дозволяє підвищити ефективність роботи фермерських господарств. Механізм і масштаби фінансування, їхня функціональна спрямованість залежать від економічної ситуації на внутрішньому та світових продовольчих ринках.

Ринковий аспект забезпечення продовольчої безпеки у США має на меті стратегічний розвиток аграрного сек-

тору економіки за рахунок ефективної державної політики [16]. Основним інструментом регулювання аграрного виробництва в США є система прямих виплат – цільові (планові) ціни, які застосовуються ще з 1973 року з прийняттям Закону «Про продовольство в сільському господарстві». Механізм державної підтримки фермерів полягає в тому, що при реалізації зазначених видів культур виробники отримують суму компенсації між плановою ціною та ринковою у конкретному періоді залежно від того, яка із цін вища.

Спочатку планові ціни встановлювалися на основі виробничих витрат та коригувалися відповідно до зростання витрат. Однак наприкінці 70-х років цей спосіб формування планових цін призвів до росту інфляції та в 1981 році був скасований [17]. Надалі в методику встановлення планових цін урядом було закладено очікуваний темп інфляції, однак оптимальної методики формування планових цін, які б перевищували виробничі витрати, на сьогодні не розроблено.

Соціальний аспект забезпечення стратегії продовольчої безпеки у США зводиться до реалізації комплексу державних програм продовольчої допомоги населенню, затвердженого Конгресом у 60-ті роки в межах концепції створення «Великого суспільства», але декларативних за характером впливу. Дані програми стали пріоритетним стратегічним завданням у 80-90-х роках на фоні посилення соціальних протиріч. Міністерство сільського господарства країни розробило політику їх фінансування і реалізації, ключові стратегічні завдання покладено на Службу з питань продовольства і послуг для споживачів (Food and Consumer Service) [18].

З 1989 р. у США функціонують 16 державних програм продовольчої допомоги населенню [10]. Зокрема, до програми «Продовольча допомога», яка орієнтована не лише на сільське, а й усе малозабезпечене населення США, входять програми «Шкільні сніданки», «Продовольчі купони» та інші [18].

У США створено дієву систему контролю якості і безпеки продуктів харчування. Так, 21 грудня 2010 року Конгресом було прийнято закон про продовольчу безпеку, покликаний забезпечити безпеку продовольства США шляхом перегляду акцентів: відтепер увага федеральних органів регулювання буде зосереджена не стільки на реагуванні на випадки забруднення продовольчої продукції, скільки на їх запобіганні. Закон передбачає забезпечення жорсткого нагляду за продуктами харчування, які імпортуються до США (15% продуктів харчування ввозяться до США з-за кордону). Згідно з законом, дозволяється надавати гранти на підготовку, проведення інспекцій, зміцнення потенціалу лабораторій і реалізацію програм, що забезпечують безпеку харчових продуктів [19].

Отже, аграрний сектор США є стратегічним ресурсом держави у сфері забезпечення продовольчої безпеки.

Стратегія продовольчої безпеки в Японії базується на заходах Уряду щодо максимального зниження агропродовольчого імпорту, дотримуючись у аграрному секторі жорсткого протекціонізму. Державна аграрна політика Японії спрямована на зниження імпортозалежності продовольства [20]. Згідно із Законом Японії «Про безпеку харчової продукції» від 23.05.2003 р. заходи із стратегічного забезпечення продовольчої безпеки засновані на визнанні охорони здоров'я населення пріоритетним завданням. У 1999 році прийнято «Основний закон про продукти харчування, сільське господарство та сільські райони», результатом якого стало зниження коефіцієнту самозабезпеченості [20].

Наступним кроком стала лібералізація з квітня 1992 року імпорту 12 видів сільськогосподарської продукції, у тому числі яловичини, на вимогу ГАТТ, а пізніше – поетапно введення тарифікаційної системи не лібералізованих видів продукції сільського господарства протягом наступних 6 років з 1995 р. Стратегічними заходами у сфері продовольчої безпеки стало ще в 70-х рр. створення спільних аграрних підприємств за кордоном, переважно у країнах південно-східної Азії і Латинської Америки, з метою диверсифікації імпортової бази потрібної продовольчої продукції, зокрема, кукурудзи, бананів, сої, тваринницької продукції.

У 1995 р. прийнято Закон про стабілізацію попиту та пропозиції основних продуктів харчування (Закон «Про продовольство»), який був спрямований на підтримання балансу попиту та пропозиції на ринку продовольства. Законом передбачена програма надання субсидій аграрним підприємствам, фінансування проектів із впровадження інноваційних технологій у тваринництві. Ціни на продукцію в межах державних закупівель повинні бути порівнянними з ринковими цінами, скасовувалася система уповноважених організацій з продажу продовольства, а також введена система ресстрації та ліцензування.

Стратегія продовольчої безпеки Японії ґрунтується на засадах захисту внутрішнього ринку. В 1999 р. в Японії було прийнято закон «Про продовольство, сільське господарство та розвиток сільських районів», головними пріоритетами є продовольство як стратегічний пріоритет забезпечення життєдіяльності та здоров'я населення. Аграрне виробництво є основою зростання економічного потенціалу Японії [14].

Цінове регулювання внутрішнього продовольчого ринку взаємопов'язано з регулюванням зовнішньої торгівлі, оскільки в Японії обмежується імпорт продовольства для захисту вітчизняного виробника та встановлюється високі імпортні бар'єри на продовольство [21].

Стратегія продовольчої безпеки в Японії є складником концепції забезпечення комплексної безпеки країни, прийнятої у 1980 р., відповідно до якої основною загрозою продовольчій безпеці держави є нестача власних ресурсів. Основною стратегічною метою забезпечення населення продовольством є регулювання співвідношення рівня самозабезпеченості та імпорту, реалізація політики міжнародної співпраці та оптимізація внутрішніх ресурсів.

У стратегії продовольчої безпеки Японії суттєва роль відводиться формуванню державних продовольчих запасів. Вони збільшуються та доповнюються запасами органів місцевого самоврядування, аграрних організацій, компаній харчової промисловості та домогосподарств.

Важливою складовою частиною стратегії продовольчої безпеки є інформаційне забезпечення шляхом удосконалення роботи урядової служби, яка вивчає попит та пропозицію продовольчих товарів на світових ринках [20]. Стратегічні заходи держави із забезпечення продовольчої безпеки спрямовані на розвиток власного аграрного сектору та підтримку стабільного імпорту продовольства. Сільське господарство Японії є стратегічною галуззю і при 2% ВВП забезпечує близько 40% потреб населення у продовольстві [11].

Державна підтримка розвитку сільського господарства Японії у довгостроковій перспективі проводилася поетапно. На першому етапі (70-80-ті роки) застосовувалися державні заходи підтримки сільського господарства, зокрема, обмеження імпорту конкурентної продукції. На другому етапі (з кінця 80-х років) державна аграрна політика була орієнтована на підтримку крупних

прибуткових товаровиробників і формування умов для їх розвитку, створення системи конкурентоспроможного аграрного виробництва на фоні лібералізації імпорту продовольства.

Наприкінці 1986 року Консультативна рада з аграрної політики визначила основні напрями аграрної політики щодо підвищення продуктивності праці у сільському господарстві та формування раціональних цін на сільськогосподарську продукцію, а також основний принцип забезпечення країни основними продуктами харчування за рахунок власного виробництва та підвищення його ефективності.

Державна підтримка аграрного сектору виявилася не досить ефективною у стратегічній самозабезпеченості продовольством, перетворивши Японію на провідного світового імпортера сільськогосподарської продукції, продукції риболовства та морського промислу. Це стало наслідком недостатньо продуманої аграрної політики держави, оскільки підтримка розвитку галузі та система гарантованих цін на продовольство не привели до зниження витрат господарств.

В останні десятиліття Канада на державному рівні приділяє значну увагу питанням забезпечення продовольчої безпеки. У 1996 році на Світовому продовольчому саміті в Римі були представлені римська Декларація про всесвітню продовольчу безпеку і План дій, в яких були затверджені принципи досягнення продовольчої безпеки на рівні індивіда, домогосподарства, регіону, країни і всієї світової спільноти [19].

Досить поширена в розвинених країнах практика державного фінансування придбання засобів виробництва в аграрному секторі. У Канаді податкові пільги й субсидії забезпечують фермерам ціну на паливо на рівні 56% від роздрібною [10].

Загальне поняття продовольчої безпеки було затверджено в «Канадському плані дій щодо продовольчої безпеки», розробленому в 1998 році. Незважаючи на те, що Канада в останні 50 років була країною з високим рівнем виробництва продовольства, в основі розробленого Плану покладено ідею підвищення забезпеченості продовольством як важливого фактора підвищення життєвого рівня населення.

Канадський План дій щодо продовольчої безпеки (Canada's Action Plan for Food Security) являє собою програму уряду Канади, в якій задекларовано наміри і конкретні дії урядових структур і громадських організацій в діяльності світового співтовариства щодо забезпечення продовольчої безпеки. Цей План визначає заходи в межах завдань Світового саміту 1996 року. Державна підтримка фермерам Канади надається через програми двох рівнів – федерального (центрального) та провінційного. До переліку програм федерального рівня входить [21]:

- національна програма стабілізації чистого доходу (NISA) – це своєрідний механізм заощадження для фермерів, який гарантує, що навіть у несприятливий рік рівень доходу фермера не впаде нижче від середнього показника за останні три роки;

- програма уніфікації цін через Пшеничну палату. Механізм функціонування програми передбачає, що фермери продають зерно Пшеничній палаті у зручний для них час і отримують при цьому встановлену початкову ціну, однакову для всього зерна, що належить до одного класу;

- програма авансових платежів. Федеральний уряд Канади надає фермерам грошові кошти під зерно (пшеницю, ячмінь), що зберігається на фермі. Як правило, такий аванс надається восени. Така програма регулюється спеці-

альним законодавчим актом за назвою АМРА (Акт щодо програм реалізації сільськогосподарської продукції);

– програма підтримки узгодженого рівня виробництва полягає в тому, що спеціальні уповноважені урядом органи продають виробникам квоти на виробництво певних видів сільськогосподарської продукції. Це переважно стосується виробництва молока та продукції птахівництва, тобто продукції, яка реалізується виключно всередині країни. Виробники, що володіють квотами, мають гарантований збут своєї продукції за ціною, яку розраховують відповідно до внутрішнього попиту.

Прикладом програм державної підтримки провінційного рівня є програми, що реалізуються в провінції Альберта через діяльність Фінансової корпорації з надання послуг сільському господарству (AFSC). Через AFSC здійснюються такі програми підтримки фермерів, як програма стабілізації доходу, програми надання позичок фермерам, зокрема програма підтримки фермерів-початківців, програми страхування врожаю, програма відшкодування шкоди, заподіяної дикими тваринами [22].

Одним із пріоритетних напрямів державної політики Канади є підтримка продовольчого постачання населення, що проживає в північних територіях і в арктичному регіоні країни. У 2007 р. уряд Канади прийняв нову п'ятирічну програму (до 2012 року) під назвою «Канадська північна стратегія» [22]. Необхідно відзначити, що ця програма є логічним продовженням державної підтримки поставок продовольства в північні регіони «Продовольство поштою» (Food Mail Program), яка діяла з 1986 р. В межах цієї програми держава здійснювала субсидування замовлень продовольчих посилок для населення, що проживає у віддалених населених пунктах.

Таким чином, проведемо систематизацію основних стратегічних інструментів у сфері державного забезпечення продовольчої безпеки відповідно до зарубіжного досвіду.

Таким чином, проведений аналіз стратегічних напрямів і інструментів державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки дозволяє систематизувати держави за типом агропродовольчої політики та механізмами її гарантування:

1) Держави, стратегія продовольчої безпеки яких будується на основі орієнтації на імпорт продовольства. Прикладом такої держави є Японія, уряд якої дотримувався політики імпорту окремих видів продовольства.

2) Держави, стратегія продовольчої безпеки яких будується на основі орієнтації на експорт продовольства. Зокрема, до таких країн відноситься США, Канада, яким вдалося сформувавши захищений продовольчий комплекс шляхом підтримки розвитку аграрного сектору, орієнтованого на внутрішній та зовнішні ринки.

Таким чином, економічно розвинуті країни мають високоєфективну стратегію продовольчої безпеки та відповідний комплекс державних заходів, механізмів, інструментів щодо її гарантування. Аналіз стратегій продовольчої безпеки зарубіжних держав дає змогу зробити такі висновки.

Рівень протекціоністського захисту сільськогосподарських виробників прямо залежить від рівня економічного розвитку держави [24]. У країнах з низькими доходами товаровиробники сплачують додаткові податки та вимушені продавати свою продукцію за цінами нижче світових. Розвинуті держави захищають фермерів від конкуренції з боку іноземних виробників і надають низку переваг (здебільшого за рахунок споживачів), які дозволяють виробникам продавати свою продукцію за цінами вищими, ніж світові.

На внутрішньому ринку сільськогосподарські підприємства, які експортують продукцію, сплачують більше податків, тобто рівень їх захисту менший порівняно з підприємствами, які конкурують із імпортерами.

В Україні механізми забезпечення продовольчої безпеки викладені в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року. Комплекс механізмів державного регулювання продовольчої безпеки включає державне регулювання цін шляхом аграрної інтервенції – продажу або купівлі продовольства для забезпечення стабільних цін. Застосовується механізм заставних закупівель, коли Аграрний фонд у якості кредитора надає бюджетну позику виробнику під заставу зерна, яке є об'єктом державного цінового регулювання [25]. Механізми фінансової підтримки аграрних підприємств включають механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів шляхом субсидування частини плати (процентів чи лізингових платежів) за використання кредитів, наданих банками. Щорічно Кабінет Міністрів України передбачає статтю видатків на надання дотацій виробникам продукції тваринництва [25].

Отже, нормативна база в Україні майже достатня для підтримки стійкого функціонування аграрного сектору. При цьому доцільно виробництво експортно-орієнтованої продукції і перерозподіл доходів від її продажу на імпорт продовольства, виробництво якого в країні неможливе або нерентабельне [26]. Однак продовольча безпека держави і продовольча незалежність повинна бути гарантована за рахунок власного виробництва. Тому в Україні регулювання експортно-імпортних операцій проводиться за допомогою тарифних квот.

В Україні ще повністю не сформована правова та інституційна база для формування стійкого балансу виробництва і розподілу продовольства, що суттєво обмежує можливість державних інститутів у сфері регулювання ринків. Можливо, вказана проблема в Україні буде вирішена з прийняттям Закону «Про продовольчу безпеку», де будуть чітко окреслені повноваження органів державного управління у сфері продовольчої безпеки, заходи зі створення та зберігання стратегічних запасів продовольства тощо.

Висновки. Зарубіжний досвід державного регулювання продовольчої безпеки актуальний для України в сучасних умовах. Компенсації витрат товаровиробників за основними видами аграрної продукції приведуть до скорочення собівартості, що у свою чергу дасть змогу підвищити рівень споживання цих продуктів населенням та конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Вказані механізми державної підтримки товаровиробників в Україні повинні бути складником як аграрної політики держави, так і стратегії продовольчої безпеки. Компенсації товаровиробникам, аналогічні тим, що застосовуються в зарубіжних державах, можливо реалізувати одночасно з наданням права Міністерству аграрної політики встановлювати рекомендовані ціни залежно від середньої собівартості основних видів сільськогосподарської продукції, що забезпечило б достатній рівень продовольчої безпеки у регіонах. Для цього варто створити відповідні служби моніторингу та передбачити відповідні суми компенсацій у структурі видатків державного бюджету. Продовольча безпека держави та стійкий розвиток аграрного сектору економіки потребує системи дотацій і компенсацій.

Механізми державного регулювання повинні бути досить гнучкими для захисту вітчизняних товаровиробників та одночасного дотримання вимог СОТ, зокрема під час застосування таких захисних заходів, як мито і ввізні

Стратегічні інструменти державного регулювання у сфері продовольчої безпеки у зарубіжних країнах

Країна	Стратегічні напрями державного регулювання продовольчої безпеки			
	Державна підтримка та розвиток аграрного сектору	Державне регулювання ціноутворення на ринку	Державна соціальна політика та соціальна підтримка населення	Державне регулювання забезпечення якості продукції
США	<ul style="list-style-type: none"> Консервація і вилучення з обороту земель; стимулювання експорту шляхом надання експортної компенсаційної надбавки фермерам; стимулювання концентрації сільськогосподарського виробництва; субсидування урядових програм підтримки розвитку окремих галузей аграрного сектору; кредитування сільгоспвиробників під заставу аграрної продукції шляхом надання компенсаційних виплат 	<ul style="list-style-type: none"> Закупівля надлишку продукції у фермерів; застосування планових (гарантованих) цін на окремі види продовольства та їх корегування; середньострокове кредитування країн-імпортерів для мотивації закупівлі американської сільськогосподарської продукції 	<ul style="list-style-type: none"> Програми продовольчої допомоги малозабезпеченим верствам населення 	<ul style="list-style-type: none"> Контроль імпортованих продуктів харчування; підготовка кадрів для контролю якості продовольства; фінансування лабораторій, державних програм у сфері безпеки харчових продуктів
Канада	<ul style="list-style-type: none"> Державна підтримка АПК: авансові платежі фермерам, надбавки цін для забезпечення доходності продукції, надбавки до обсягів виробничих витрат у формі кредитної підтримки, компенсації відсотків за кредитами, гарантії за кредитами; податкові пільги щодо підтримки доходності сільськогосподарського виробництва; страхування доходів фермерів і компенсація державою страхових платежів 	<ul style="list-style-type: none"> Встановлення мінімального граничного рівня цін на сільськогосподарську продукцію 	<ul style="list-style-type: none"> Державна підтримка поставок продовольства в північні регіони; участь у міжнародних програмах продовольчої та гуманітарної допомоги 	<ul style="list-style-type: none"> Система державних стандартів якості і безпеки продукції, моніторингу і контролю
Японія	<ul style="list-style-type: none"> Структурні програми розвитку АПК, створення аграрних підприємств за кордоном з метою диверсифікації імпорту; заходи інтенсифікації виробництва і підвищення конкурентоспроможності продукції; програма спеціального асигнування, надання субсидій виробникам, фінансування проектів із запровадження новітніх технологій у сільському господарстві (тваринництво) 	<ul style="list-style-type: none"> Політика протекціонізму, встановлення високих імпортних бар'єрів для продуктів, імпорту яких може конкурувати із внутрішнім виробництвом; державне регулювання цін; зовнішньоторговельне регулювання; регулювання продовольчого ринку 	<ul style="list-style-type: none"> Продовольча підтримка малозабезпечених груп населення 	<ul style="list-style-type: none"> Законодавче регулювання застосування комплексу заходів із безпеки і контролю якості продукції

Джерело: систематизовано автором на основі [1; 4; 8; 10; 14; 16; 18; 19; 23]

тарифи на продовольство. Також рекомендовано посилення державного контролю за моніторингом балансу продовольства для запобігання втрат від обмеження експорту.

Основними завданнями державних органів управління повинно бути стратегічне планування та своєчасне виявлення загроз продовольчій безпеці, мінімізація їх негативних наслідків за рахунок стратегічних продовольчих запасів. Необхідно розробити та впровадити комплексну систему моніторингу, збору, обробки, систематизації та аналізу інформації щодо виробництва, управління запасами і постачання продовольства, якості і безпеки харчових продуктів, споживання продовольства та харчування населення. Можливо, ці завдання слід покласти на

державну аналітичну агенцію. Також необхідна система інформаційних ресурсів щодо забезпечення продовольчої безпеки із застосуванням сучасних цифрових технологій. Важливе своєчасне інформування товаровиробників і надання консультаційних послуг державними органами та консалтинговими службами щодо державних програм підтримки сільського господарства і схем їх реалізації, механізмів регулювання агропродовольчих ринків.

Перспективами подальших наукових досліджень може бути використання отриманих результатів у наукових розробках, а також обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки, враховуючи світовий досвід.

Список використаних джерел:

1. Румик І.І. Механізм забезпечення продовольчої безпеки в ринковій економіці. *Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка*. 2013. Вип. 33. С. 63–70.
2. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України : монографія / О.М. Батигіна ін.; за ред. В.Ю. Уркевича та М.В. Шульги. Харків : Право, 2013. 326 с.
3. Prosekov A.Y., Ivanova S.A. Food security: The challenge of the present. *Geoforum*. 2018. Vol. 91. P. 73–77.
4. Rausser G., Zilberman D. The Evolution of US Agricultural Policy. *Reference Module in Food Science*. 2016. doi: <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-100596-5.02914-0>
5. Stephens E.C., Jones A.D., Parsons D. Agricultural systems research and global food security in the 21st century: An overview and roadmap for future opportunities. *Agricultural Systems*. 2018. Vol. 163. P. 1–6.
6. Гребенюк М. Проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки в окремих зарубіжних країнах. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 10. С. 52–55.
7. Бугера С. Правове регулювання якості сільськогосподарської продукції: міжнародний досвід. *Юридична Україна*. 2011. № 11. С. 54–59.
8. Loring P.A., Whitely C. Food Security and Food System Sustainability in North America. *Encyclopedia of Food Security and Sustainability*. 2019. Vol. 3. P. 126–133.
9. Ford J.D., Macdonald J.P., Huet C., Statham S., MacRury A. Food policy in the Canadian North: Is there a role for country food markets? *Social Science & Medicine*. 2016. Vol. 152. P. 35–40.
10. Скрипчук П.М., Хоменко А.Є. Аналіз досвіду країн-членів СОТ щодо забезпечення продовольчої безпеки та використання цього досвіду в Україні. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 120. Ч. I. С. 219–233.
11. Лушпаєв С.О. Поняття продовольчої безпеки за законодавством зарубіжних держав. *Форум права*. 2015. № 3. С. 135–142.
12. Mostova A. A methodological approach to the strategic analysis of food security. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 3. No 5. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2017. P. 319–328.
13. Брик А.О. Продовольча безпека України та зарубіжних країн у контексті посилення продовольчої кризи. *Вісник Львівської комерційної академії*. 2014. Вип. 46. С. 33–37.
14. Піщур Я.С., Сенишин О.С. Використання світового досвіду державної підтримки розвитку агропродовольчого комплексу як напрямку забезпечення продовольчої безпеки України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна*. 2012. Вип. 2. С. 131–140. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvse/02_2012/12ruaspbu.pdf (дата звернення: 01.07.2019).
15. Голікова К.П. Державне регулювання забезпечення продовольчої безпеки в умовах трансформації національної економіки : дис. ... к.е.н. : 08.00.03. Запоріжжя, 2017. 261 с. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/dis_Golikova_05.12.pdf (дата звернення: 01.07.2019).
16. Горпинич О.В. Застосування зарубіжного досвіду в державному регулюванні економіки АПК в Україні. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 3(27). С. 31–35.
17. Хірамагомедов М. Особливості та напрямки державного регулювання ринку зерна в різних країнах. “Ефективність державного управління”: *Збірник наукових праць*. 2013. Вип. 35. С. 331–337.
18. Ульяновченко Ю.О. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України. *Державне будівництво*. 2007. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2007_2_56 (дата звернення: 01.07.2019).
19. Олійник В. Державне регулювання у сфері забезпечення продовольчої безпеки: зарубіжний досвід. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2012. № 1. С. 12–17. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01\(12\)/12ovobzd.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01(12)/12ovobzd.pdf) (дата звернення: 01.07.2019).
20. Сеперович Н., Шевцов О. Продовольча безпека в Україні: стан, проблеми, шляхи вирішення. *Актуальні питання аграрної політики*. Київ, 2002. С. 254–300.
21. Дугієнко Н.О., Кельдер Т.Л. Державна підтримка підприємств агропромислового виробництва: досвід зарубіжних країн. *Економіка та підприємництво*. 2014. № 5(80). С. 135–140.
22. Сенишин О.С. Світовий досвід державної підтримки розвитку агропродовольчого комплексу та напрями його використання у вітчизняній практиці. *Управлінські інновації*. 2012. Вип. 2. С. 55–68.
23. Вараксіна О.В. Світовий досвід державної політики продовольчого забезпечення. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія "Економічні науки"*. 2013. № 4(60). С. 118–124.
24. Шойко В.А. Державне регулювання продовольчої безпеки в контексті інтеграції України до ЄС та забезпечення її сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2017. № 12.
25. Сидоренко О. Продовольча безпека України неможлива без державного регулювання АПК. 2012. URL: <http://ua-ekonomist.com/216-prodovolcha-bezpeka-ukrayini-nemozhлива-bez-derzhavnogo-regulyuvannya-apk.html> (дата звернення: 01.07.2019).
26. Криворук Б.М. Державна підтримка виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. *Економіка та держава*. 2016. № 11. С. 101–104.

References:

1. Rumyk I.I. (2013). Mekhanizm zabezpechennia prodovolchoi bezpeky v rynkovii ekonomitsi [Food security mechanism in a market economy]. *Vcheni zapysky universytetu "KROK". Seria : Ekonomika*, no. 33, pp. 63–70. (in Ukrainian)
2. Aktualni problemy pravovoho zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy : monohrafiia [Actual problems of legal security of food security of Ukraine : monograph] / O.M. Batyhina in.; za red. V.Iu. Urkevycha ta M.V. Shulhy. Kharkiv : Pravo, 2013. (in Ukrainian)
3. Prosekov A.Y., Ivanova S.A. Food security: The challenge of the present. *Geoforum*. 2018. Vol. 91. P. 73–77.
4. Rausser G., Zilberman D. The Evolution of US Agricultural Policy. *Reference Module in Food Science*. 2016. doi: <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-100596-5.02914-0>
5. Stephens E.C., Jones A.D., Parsons D. Agricultural systems research and global food security in the 21st century: An overview and roadmap for future opportunities. *Agricultural Systems*. 2018. Vol. 163. P. 1–6.

6. Hrebeniuk M. (2010). Problemy pravovoho zabezpechennia prodovolchoi bezpeky v okremykh zarubizhnykh krainakh [Problems of legal security of food security in selected foreign countries]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, no 10, pp. 52–55. (in Ukrainian)
7. Buhera S. (2011). Pravove rehuliuвання yakosti silskohospodarskoi produktsii: mizhnarodnyi dosvid [Legal regulation of agricultural product quality: international experience]. *Yurydychna Ukraina*, no 11, pp. 54–59. (in Ukrainian)
8. Loring P.A., Whitely C. Food Security and Food System Sustainability in North America. *Encyclopedia of Food Security and Sustainability*. 2019. Vol. 3. P. 126–133.
9. Ford J.D., Macdonald J.P., Huet C., Statham S., MacRury A. Food policy in the Canadian North: Is there a role for country food markets? *Social Science & Medicine*. 2016. Vol. 152. P. 35–40.
10. Skrypchuk P.M., Khomenko A.Ie. (2014). Analiz dosvidu krain-chleniv SOT shchodo zabezpechennia prodovolchoi bezpeky ta vykorystannia tshoho dosvidu v Ukraini [An analysis of the experience of WTO Members on food security and the use of this experience in Ukraine]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*. Vyp. 120. Ch. I. S. 219–233. (in Ukrainian)
11. Lushpaiev S.O. (2015). Poniattia prodovolchoi bezpeky za zakonodavstvom zarubizhnykh derzhav [The concept of food security under the laws of foreign countries]. *Forum prava*, no 3, pp. 135–142. (in Ukrainian)
12. Mostova A. A methodological approach to the strategic analysis of food security. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 3 No 5. Riga: Publishing House “Baltija Publishing”, 2017. p. 319–328.
13. Bryk A.O. (2014). Prodovolcha bezpeka Ukrainy ta zarubizhnykh krain u konteksti posylennia prodovolchoi kryzy [Food security of Ukraine and foreign countries in the context of increasing food crisis]. *Visnyk Lvivskoi komertsiinoi akademii*, no. 46, pp. 33–37. (in Ukrainian)
14. Pitsur Ya.S., Senyshyn O.S. (2012). Vykorystannia svitovoho dosvidu derzhavnoi pidtrymky rozvytku ahroprodovolchoho kompleksu yak napriamu zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy [Using world experience of state support for the development of the agro-food complex as a direction for ensuring food security of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. seriia ekonomichna*, no. 2, pp. 131–140. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvse/02_2012/12pyaspu.pdf (accessed: 01.07.2019).
15. Holikova K.P. (2017). Derzhavne rehuliuвання zabezpechennia prodovolchoi bezpeky v umovakh transformatsii natsionalnoi ekonomiky [State regulation of food security in the conditions of transformation of national economy]: dys. ... k.e.n. : 08.00.03. Zaporizhzhia, 261 p. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/dis_Golikova_05.12.pdf (accessed: 01.07.2019).
16. Horpynych O.V. (2014). Zastosuvannia zarubizhnoho dosvidu v derzhavnomu rehuliuванні ekonomiky APK v Ukraini [Application of foreign experience in state regulation of agro-industrial complex in Ukraine]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, no 3(27), pp. 31–35. (in Ukrainian)
17. Khiramahomedov M. (2013). Osoblyvosti ta napriamky derzhavnoho rehuliuвання rynku zerna v riznykh krainakh [Features and directions of state regulation of grain market in different countries]. *“Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia” : Zbirnyk naukovykh prats*, no 35, pp. 331–337. (in Ukrainian)
18. Ulianchenko Yu.O. (2007). Derzhavne rehuliuвання ahrarnoho rynku v krainakh YeS i SShA: dosvid dlia Ukrainy [State regulation of the agricultural market in the EU and US countries: experience for Ukraine]. *Derzhavne budivnytstvo*, no 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_2_56 (accessed: 01.07.2019).
19. Oliinyk V. (2012). Derzhavne rehuliuвання u sferi zabezpechennia prodovolchoi bezpeky: zarubizhnyi dosvid [State regulation in the field of food security: foreign experience]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, no 1, pp. 12–17. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnicтво/2012/2012_01\(12\)/12ovobzd.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnicтво/2012/2012_01(12)/12ovobzd.pdf) (accessed: 01.07.2019).
20. Seperovych N., Shevtsov O. (2002). Prodovolcha bezpeka v Ukraini: stan, problemy, shliakhy vyrishennia [Food security in Ukraine: state, problems, ways of solving]. *Aktualni pytannia ahrarnoi polityky*. Kyiv. (in Ukrainian)
21. Duhiienko N.O., Kelder T.L. (2014). Derzhavna pidtrymka pidpriemstv ahropromysloвого vyrobnytstva: dosvid zarubizhnykh krain [State support for agricultural enterprises: experience of foreign countries]. *Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, no 5(80), pp. 135–140. (in Ukrainian)
22. Senyshyn O.S. (2012). Svitovyi dosvid derzhavnoi pidtrymky rozvytku ahroprodovolchoho kompleksu ta napriamy yoho vykorystannia u vitchyzniani praktytysi [World experience of state support of agro-food complex development and directions of its use in domestic practice]. *Upravlinski innovatsii*, no 2, pp. 55–68. (in Ukrainian)
23. Varaksina O.V. (2013). Svitovyi dosvid derzhavnoi polityky prodovolchoho zabezpechennia [World experience of state food policy]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Seriia "Ekonomichni nauky"*, no 4(60), pp. 118–124. (in Ukrainian)
24. Shoiko V.A. (2017). Derzhavne rehuliuвання prodovolchoi bezpeky v konteksti intehratsii Ukrainy do YeS ta zabezpechennia yii staloho rozvytku [State regulation of food security in the context of Ukraine's integration into the EU and ensuring its sustainable development]. *Efektivna ekonomika*, no 12. (in Ukrainian)
25. Sydorenko O. (2012). Prodovolcha bezpeka Ukrainy nemozhlyva bez derzhavnoho rehuliuвання APK [Food security of Ukraine is impossible without state regulation of agriculture]. URL: <http://ua-ekonomist.com/216-prodovolcha-bezpeka-ukrayini-nemozhlyva-bez-derzhavnogo-regulyuvannya-apk.html> (accessed: 01.07.2019).
26. Kryvoruk B.M. (2016). Derzhavna pidtrymka vyrobnytstva silskohospodarskoi produktsii ta prodovolstva: zarubizhnyi dosvid ta vitchyzniani realii [State support for agricultural production and food: foreign experience and domestic realities]. *Ekonomika ta derzhava*, no 11, pp. 101–104. (in Ukrainian)

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Аннотация. В статье раскрыты основные стратегические приоритеты системы обеспечения продовольственной безопасности отдельных зарубежных стран. Исследованы основные подходы к реализации агропродовольственной политики ведущих мировых государств, которые достигли высоких результатов в сфере обеспечения продовольственной безопасности. Рассмотрены правовые основы и стратегические принципы обеспечения продовольственной безопасности на примере стран с разными типами агропродовольственной политики в отношении торговли продовольствием. В исследовании систематизированы стратегические направления государственного регулирования продовольственной безопасности зарубежных государств (в частности, США, Канады, Японии) в соответствии с направлениями государственной поддержки и развития аграрного сектора; государственного регулирования ценообразования на рынке; государственной социальной политики и социальной поддержки населения; государственного регулирования качества продукции. Систематизированы основные механизмы, методы и инструменты государственного регулирования продовольственной безопасности на стратегическом уровне.

Ключевые слова: стратегия продовольственной безопасности государства, государственное регулирование, обеспечение продовольственной безопасности.

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF STATE REGULATION OF PROVISION OF FOOD SECURITY

Summary. The article outlines the main strategic priorities of the food security system of some highly developed foreign countries. The main approaches to the implementation of agricultural policy of the leading world powers that have achieved high results in the field of food security have been investigated. It is considered that developed countries of the world who have achieved high results in the field of food security, implement a food self-sufficiency policy based on the establishment of import subsidies (stimulation of food imports) and export tariffs and quotas (export restrictions). State support of agricultural sector in such countries is carried out through economic and financial instruments, in particular, subsidies and compensation to agricultural producers, tax breaks, tariff reductions for the agricultural sector consumed resources, lending and insurance with compensation from the budget, etc. This allows not only the satisfaction of domestic needs, but also the export of agricultural products and food, ensuring the food security of the countries. The legal bases and strategic principles of ensuring food security are considered on the example of countries with different types of agricultural food policy in relation to food trade. The results of the research present the systematization of the strategic directions of the state regulation of food security of foreign countries, in particular the USA, Canada, Japan in accordance with the directions of state support and development of the agrarian sector; state regulation of pricing on food in the market; state social policy and social support of the population; state regulation of quality assurance of products. The main mechanisms, methods and tools of state regulation of food security on the strategic level in Ukraine comparing the foreign experience are systematized. The recommendations for improving the food security strategy of Ukraine are formulated.

Key words: strategy of food security of the state, state regulation, provision of food security.